

Filozofski fakultet, Univerziteta u Sarajevu

Almasa Defterdarević, asistent

O AFEKTIVNOM IZRAZU

(IZVADAK IZ VEĆE CJELINE)

Današnje proučavanje ljudskog izraza sve se više prebacuje na plan govora kao jedine prave realizacije jezika. A govor je, kao i svaki oblik ljudskog očitovanja, rezultat jedinstveno organiziranog psihofiziološkog djelovanja čitavog organizma kao strukturalne jedinice. Jezični izraz nikada ne možemo zamisliti kao nešto odvojeno od čovjeka, njegove prirode i njegove misli. On ne nastaje izvan njega, nego je upravo rezultat tih faktora.

Čovjek se stalno kreće u nekoj sredini u kojoj, čineći s njom jedinstvo, i sam predstavlja određenu strukturalnu jedinku. On stoga nužno ne može postojati kao indiferentan dio te složene strukture, koja će svojim promjenama bitno i na njega djelovati. Ali, ako on predstavlja određenu jedinicu strukture, nužno će se i sve promjene koje se odigravaju u njemu kao manjoj, ali isto tako složenoj strukturi, bitno održavati na okolnu sredinu. Jedino takvo, strukturalno shvaćanje, može objasniti stalnu ljudsku angažiranost prema sredini i čovjekov rijetko kada indiferentan stav. Ono što psiholozi nazivaju osnovnim osjećanjima ugone i neugode, stalno je prisutno u čovjeku. Takav, angažirani stav čovjeka, kao jedinice jedne određene strukture, nužno će se odražavati u čitavoj njegovoj psihofiziološkoj prirodi, njegovoj misli i njenom izrazu. Jedino takva shvaćanja mogu suštinski objasniti složen i koordiniran rad čitavog organizma i njegovo dijalektičko jedinstvo akcije, misli i izraza.

Tako nastaje lančana reakcija u kojoj promjena u jednoj jedinici sistema nužno dovodi do promjena u svim ostalima. Svaki određeni moment uključuje određen stav koji u sebi nosi određenu organizaciju čitave strukture organizma, misli i izraza. Jedino tako shvaćen ljudski izraz tvori nerazdvojno jedinstvo s ljudskom misli.

Afektivnost postaje, prema profesoru Guberini, prirodna pojava u centru ljudskog izraza, a ne nešto na njegovoj granici. Afektivni izraz dolazi spontano kao rezultat određene nervne napetosti koja je opet rezultat naše misli, odnosno našeg stava prema nečemu. Ta nervna napetost odražava se u radu čitavog organizma brojnim fiziološkim reakcijama unutar organizma, a prvenstveno u radu i kontrakciji mišića koji igraju glavnu ulogu u organiziranim pokretima organa. Ta će se napetost očitovati ne samo vanjskim pokretima tijela, mimikom i općim izgledom nego i fonetsko-akustičkim momentom izraza.

Izraz automatski dolazi kao nužno razrješenje cerebralne napetosti koja uzrokuje napetost mišića, što izrazu daje specifičnu akustičku obojenost. Svaki izraz sadrži u sebi određeni ton, napetost, pokret, vrijeme, tempo, pauze, intenzitet. Svi ti elementi čine, prema profesoru Guberini, jedinstvenu bazu jezičnog ritma-zvuka ljudske misli, jer se jedino preko njega ostvaruje puno jedinstvo izraza i misli. Izraz svaki put prima akustičku obojenost koja odgovara misli. On dolazi spontano kao njen najbolji mogući izraz i svojom specifičnom kombinacijom akustičkih elemenata predstavlja novu kvalitetu. Misao i izraz ne prethode jedno drugom, nego čine jedinstvo u kome je misao vezana za izraz koji upravo i predstavlja njeno dovršenje. Prema tome: svaki izraz može biti mogući izraz određene afektivnosti ukoliko poprimi specifične akustičke elemente. I upravo ti elementi, a ne leksičko značenje izraza, i komuniciraju afektivnost. Od stupnja našeg afektivnog stanja zavisit će svaki put i naš izraz, jer su naši organi različito angažirani. Time možemo lakše objasniti zašto čovjek logički identične misli izražava u raznim situacijama na razne načine.

Afektivnost bismo stoga, u lingvističkom smislu, mogli definirati kao govornikovu reakciju na kontekst udaljavanja od nulte afektivnosti. Afektivnost počinje tamo gdje govornikov subjektivni odnos počinje djelovati na kontekst. Afektivni je izraz, prema tome, definiran stupnjem mijenjanja konteksta. A u govornoj komunikaciji upravo nam je to važno, jer čovjek uvijek ispunjava izraz svojim doživljajem i sadržajem svoje misli, što je upravo i najčešće i ono što interesira njegovog sugovornika.

Da bismo odgovorili na to pitanje, moramo se opet vratiti pojmu organizirane strukture u kojoj svi elementi ne čine zbroj nego su međusobno toliko ovisni da promjena svakog pojedinog elementa utječe na sve ostale u strukturi. Svaki element, međutim, i sam predstavlja određenu strukturu. Te najsitnije strukturalne elemente činit će u izrazu glasovi, koji posjeduju sve elemente organizacije sloga i riječi, odnosno konstrukcije. Oni će posjedovati određen ton, napetost, vrijeme. Promjena u jednom od tih elemenata odrazit će se na svim elementima njegove strukture, a time i na elementima njegove šire organizacije — sloga, riječi i čitave konstrukcije. Jedan će glas utjecati na drugi tonom, napetošću, intenzitetom, trajanjem, a međusobni utjecaj elemenata daje nam kombinaciju strukture.

Prema tome: afektivni se izraz odvija preko svih elemenata, počevši od glasa i sloga do riječi i konstrukcije, jer svi oni nose iste strukturalne elemente. U njihovoj se osnovi nalazi glas koji tako nosi strukturu jezika i preko kojeg se i signalizira afektivnost misli.

Glasovi u stvari i nose ritam i intonaciju kao osnovne signale afektivnosti, jer jaka afektivnost mijenja strukturu svih elemenata glasa. Glasovi tako otkrivaju svoje ogromno bogatstvo varijacije zahvaljujući akustičkim elementima i premašuju uske vrijednosti distinktivnih oznaka kakve im je svojim sistemima davala fonologija. Akustički elementi dobivaju posebnu semantičku vrijednost koja daleko nadmašuje leksičko značenje riječi. Glas u kome se izvjesni akustički elementi mijenjaju ima novu akustičku sliku, nosi u sebi svaki put nešto funkcionalno novo o čemu se mora voditi računa jer je ta čitava njegova struktura rezultat djelovanja njegove nadstrukture, riječi i konstruk-

cije, odnosno njenog konteksta. Nijedan lingvistički element nikad nije definiran samim sobom, već uvijek pripada cjelini čijim elementom postaje samo ukoliko definira strukture niže od sebe. Riječ i konstrukcija definiraju fonem, ali nisu definirane same sobom nego rečenicom – mišlju, odnosno čitavim kontekstom bilo lingvističkim bilo situacijskim.

Prema I. Škariću (Povezanost emisije i percepcije) fonemi određenog jezika u njihovoj težišnoj realizaciji nisu napeti. Napetost koja varira rezultat je upravo stupnja informacije koju dajemo pojedinom glasu. Ona će dakle biti u funkciji njegove informativnosti. Ukoliko je informacija veća, utoliko će pokreti biti organiziraniji, tj. više će odstupati od određenog najprobabilnijeg stanja u kome se nalaze govorni organi. Veća formiranost glasa zahtijeva i veće dirigiranje, odnosno pojačanu kontrolu informacija koje je odaslao mozak. Povećana kontrola pokreta uključivat će pokretanje antagonističkih snaga.

Rezultat tih funkcionalnih promjena bit će nova struktura određenog glasa, odnosno njegova određena akustička informacija koja će se u govornom lancu prenijeti na čitavu složenu govornu strukturu.

Ako se afektivnost ne smatra više nečim subjektivnim nego objektivnim i bitnim, o čemu ovisi konstrukcija izraza, lako se zaključuje da je indiferentan izraz rijedak, artifičijelan i u suštini stran čovjeku. Afektivni izraz, kao mnogo češći i gotovo isključiv prirodni izraz čovjeka, treba postati centralni interes jezičnih poučavanja jer jezik kroz njega postoji i živi. Analizom ćemo lako utvrditi da afektivno izražavanje pokazuje određene pravilnosti, da je gramatikalizirano. Ali takav prilaz jeziku nije bio moguć sve dotle dok je lingvistika ostajala na planu emisije i pisanog teksta, a nije se bavila i problemom percepcije.

Faculty of Arts of the University of Sarajevo

Almasa Defterdarević, assistant

ABOUT EMPHATIC EXPRESSION

SUMMARY

This work is a part of a bigger, not yet published whole. According to the author the speech is the result of psycho-physiological work of the whole human organism. Affectivity is always present in the speech. It may be defined as talker's reaction to the context, his personal disagreeing with the context, changing thus its own affective expression. Stylistic forms of this affective expression in the speech come out of the tone, tension, time and intensity which themselves are structural elements of the general speech forms.

The affective and semantic contents of the message is being communicated by means of special forms, exact and «grammatical» ones. The duty of research part of the speech stylistics is to describe the type of these forms, to work out their system and to establish structural relations inside the system of the affective expression as well as their relation with the elements outside such a system.

Faculté des Lettres de l'Université de Sarajevo

Almasa Defterdarević, assistante

DE L'EXPRESSION AFFECTIVE

RÉSUMÉ

Cet article est un extrait d'un travail plus long qui n'est pas encore publié.

La parole est une manifestation de l'activité psycho-physiologique de l'organisme tout entier de l'homme. L'affectivité est constamment présente dans la parole, et elle peut être définie comme réaction du sujet parlant au contexte, son désaccord subjectif avec le contexte, qui est alors modifié par l'expression affective. Les formes de l'expression affective dans la parole se manifestent en particulier par le ton, la tension, le temps et l'intensité; ces mêmes éléments sont les facteurs structuraux de la parole.

Le contenu affectif aussi bien que le contenu sémantique du message parlé sont transmis par les formes déterminées et correctes, ayant une certaine grammaire; le but des recherches dans le domaine de la stylistique de la parole est de décrire ces formes par types, d'élaborer leur système et d'établir les rapports structuraux à l'intérieur du système de l'expression affective ainsi que les rapports avec les facteurs en dehors de ce système.

Философский факультет Сараевского университета

АЛМАСА ДЕФТЕРДАРЕВИЧ, ассистент

ОВ АФФЕКТИВНОМ ВЫРАЖЕНИИ

СОДЕРЖАНИЕ

Настоящая работа — часть еще не опубликованного целого. Автор считает, что речь является одной из форм психофизиологической деятельности целого организма человека. Аффективность беспрестанно присутствует в речи. Ее можно определить, как реакцию говорящего на контекст, его субъективное несогласие с контекстом, а таким образом аффективная выразительность контекста изменяется. Стилистические формы аффективного выражения осуществляются тоном, напряженностью, временем и интенсивностью, а те же элементы являются структурными факторами целой речевой формы.

Аффективное и семантическое содержание речевого сообщения передается в определенных, правильных и »грамматизированных« формах, и поэтому исследовательская задача в области стилистики речи состоит в типологическом описании этих форм, в разработке их системы и в восстановлении структурных отношений внутри системы аффективного выражения, а также и в восстановлении структурных отношений с факторами вне этой системы.